

Man får en tændstik i svælget

Samtaler med Flemming Mouritsen i perioden 2008 til 2012
ved Herdis Toft og Karin Esmann Knudsen

Vil du sige noget mere om symbolsk æstetiske udtryksformer?

– I arkæologiske fund kan man spore, at der ligger et grundlag af symbolsk æstetiske udtryksformer. Sproget er i sig selv en sådan form. Sproget er materielt, det er et materiale, det er lyd, det er krop. Prøv at sige *tændstik* hurtigt. Det er æstetiske former, som får skidtet til at bryde sammen og viser hen mod nye muligheder. Det er sprogets krop, man kan ikke sige det hurtigt. Det lukker, man får en tændstik i svælget. *Karklud* er det modsatte, det bliver så slattent, at man ikke kan forme det. I det ene tilfælde kan vi i kraft af overspændinger ikke forarbejde materialet, i det andet tilfælde er det modsat, det er blevet for slattent. *Bissens gipsbisp* osv. Der er de sjofle: *Kan kusk Knudsens korte knorteknæppe knække*, som kan producere to frække ord. Eller tre: *kneppe, kusse, kutte*. Børn er opmærksomme på sproget.

Kan I huske Georg Metz, da han var speaker? Georg Metz med den meget distinkte udtale og sprogform. Der var en demonstration af fiskere fra alle havne og hele vejen rundt om vestkysten, de trak alle flåderne med. Det var et spørgsmål om at lande neden for Christiansborg med alle kuttere på én gang. Fantastiske efterårsdage, det var virkelig en dansk ikon der ville noget. I TV-avisen elskede de de der billeder. Georg Metz: »Og nu er vestkystkut..., undskyld«. Ungerne sad i

stuen og blev opmærksomme lige på én gang. Han tog den en gang til, det samme, det er lige den der tændstik, der kommer: »Nu er vestkystkutterne kommet til«. Der ligger et frækt ord gemt: *kut, kut, kut*. En anden anekdote om Niels Bohr. Der går de der myter, at hvis han skulle være søgt ind på universitetet, så var han aldrig nået over tærsklen. Han fik elendige karakterer og ville hellere spille fodbold. Han var nu nok kommet ind. Men han var ordblind, så der var noget om det. Det skrev han en kronik om på sine ældre dage. Det der med at være ordblind er ikke helt dumt: at snuble over det banale. Det havde givet ham en opmærksomhed på netop det.

At snuble over det selvfølgelig er i høj grad det, vi oplever hos børn i kraft af, at de har en æstetisk forholdsmåde. Også når vi taler om *tændstik* og *karklud*, så er det sprogets materiale, både som lyd, som krop og som betyd. De her tungebrækkere er jo ikke bare et spørgsmål om at lave lyd. Hvor man kan lave sådan en lydkaotisering, der kan man jo også gøre det modsatte. Det er små formularer eller teknikker til at producere skønhed. Tag en af de banale, *Okker gokker gummiklokker, erle, perle pif paf puf. Ej sikke lej sikke london-ton, kilimili maksi, kuksi kaksi – esrum pyt. Esrum pyt* er sikkert opstået ligesom *Væk med den beskidte luf*. Der ligger en æstetisk analyse i det. Fantastisk. *Ente bente fedte klente...* osv. Alle de her har over tyve versioner, man kan lave hele dialektkort på

det her fænomen. Evald Tang Kristensen har faktisk gjort det. *Ride ride ranke*, også en fabelagtig en. Hundrede varianter har han samlet op. Her har vi ikke en individuel forfatter.

Og de her ting er fabelagtigt vanskelige at lave, de er næsten ikke til at konstruere. De er fint afstemte, der er vekslen, en enorm energi, der er rytmiske skift og brud. Rytmisk spænding, cæsur, meget raffineret, bygget op på rimerier, på variationer, som skaber spænding og energi i det sproglige, lydligt materiale. Det er nonsens og kaos, men det er også formning i et betydningsmæssigt kaos.

Samtidig er det vendt til, at formen får smidt et andet materiale ind, et betydningsmateriale (*hummer, sardiner* fx). Man får fremtryllet et indhold, som bliver kastet tilbage på det, at det er lyd, at det er materiale. Den her dimension er lidt overset, når vi snakker om kunstneriske udtryk, det at det er forankret, at det forholder sig til og forarbejder den her materialekarakter. Det handler om fordybelse i og brug af materiale. Hvad enten det er kroppen, sproget eller grafikken, det her materiale yder modstand (*tændstik og karklud*), også hvis man prøver at finde på en remse.

Den engelske nonsenstradition er helt fabelagtig, Lewis Carroll og meget af det, han laver. Ikke for ingenting er han matematiker, forankret i formularkonstruktioner. Men det er ikke det, det kommer an på i det her. Carroll er en forbinder på mange måder. Han er også en modernist, skriver de her i 1840'erne, og han er litteraturhistorisk set fabelagtig avanceret. H.C. Andersen har det samme på en lidt anden måde, arbejder også med materialekvaliteter. Hos Carroll er det gjort så suverænt, at vi næsten ikke op-

dager det. Mogens Jermin Nissen har en oversættelse af en af dem: *Pas på den onde jubjub-fugl og gribbekloens krads*. Den arbejder med lyd-kvaliteter og betydnings-kvaliteter. *Et slidigt gravben vridrede, i brumringen på tidvis plent, men lappingen var vaklig*. Det er lige på vippen af, at man forstår det, og så smutter det. Også Jermin Nissens oversættelse er suveræn. Alice får teksten udlagt. *Slidigt (slimet og smidigt)*. Sådan er alle ordene lavet, nogle har så også overvægt til det lydlige, det minder os om noget, også på materialesiden.

Vi har en virkelig god tradition her i landet, Oehlenschläger, H.C. Andersen, Kaalund. *Højt fra træets grønne top (når du strammer garnet – det ligger i rimene og et spil med julesituationen)*. Inge-manns morgen- og aftensange er mirakler af enkelhed. Dan Turell fortæller, at han besvimele, da han hørte *Lysets engel går med glans*. Det gælder for nutidsbørn og også børn dengang – man forstår ikke det, der bliver sagt, men det er flot sagt. *Morgenstund har guld i mund og bly i røven. Sol ser ind i slot og vrå, ser på drot og tigger, ser til store og til små...* Der er en materialebevidsthed, men digtene er så enkle, at man ikke kan se det, *I sne står urt og busk i skjul*. Åkjær har det også. Han er hamrende god i to vers, og så går der konstruktion i lortet. Sådan er det med mange nonsensdigtere, også Halfdan Rasmussen, de bedste er *ABC rimene*. Det er fandens vanskeligt at lave gennemførte produkter. Her har vi originale kunstnere, der laver nye udtryk, nye måder at erfare verden på, en ny optik.